

LİNCİN EN YENİ BİÇİMİ: SOSYAL MEDYADA LİNÇ

Büşra GÜMÜŞ

Özet: Linç, suçüstü yakalanan suçluları anında cezalandıran, alarma geçen halk tarafından suçluyu öldüren bir sistem olarak tanımlanabilir. Linç olayı, bireylerin veya canlıların yaşamlarının sona ermesiyle sonuçlanan fiziksel saldırı ve şiddet eylemleriyle sınırlı değildir. İnsanların temel haklarının, düşünce ve inanç özgürlüklerinden kaynaklanan tercih ve tutumlarının marjinalleştirilmesine ve yok edilmesine yönelik yasak ve kısıtlamalar da diğer linç biçimleri olarak görülmeli ve değerlendirilmelidir. Linç ve linç kültürü her alanda etkilidir. Bu anlamda, bu çalışmada, lincin son hali olan sosyal medyada linç ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Linç, Sosyal Medya, Dijital Linç.

THE LATEST FORM OF LYNCH: LYNCH IN SOCIAL MEDIA

Büşra GÜMÜŞ

Abstract: Lynch can be defined as a system that immediately punishes criminals caught red-handed, killing the criminal by the alarmed public. The lynching incident is not limited to physical attacks and acts of violence that result in the termination of the lives of individuals or living things. Prohibitions and restrictions on the marginalization and destruction of people's fundamental rights, their preferences and attitudes arising from their freedom of thought and belief should also be seen and evaluated as other forms of lynch. Lynch and lynch culture is effective in all areas. In this sense, in this study, lynch in social media, which is the latest form of lynch, will be discussed.

Keywords: Lynch, Social Media, Digital Lynch.

LİNCİN EN YENİ BİÇİMİ: SOSYAL MEDYADA LİNC

Büşra GÜMÜŞ

Giriş: Linc Kavramının Kısa Öyküsü

Linc, genel tanımı ile suçlunun, hadisenin tesiriyle galeyana gelen halk tarafından, muhakeme edilmesine fırsat verilmeden öldürülmesi, suçüstü yakalanmış suçluları hemen cezalandıran sistemdir. Ölüm noktasına varmayacak şiddet ise linc girişimi olarak adlandırılır. Linc girişimi de, kastı bakımından ve ortaya çıkardığı sosyal ve insani durum bakımından, linc'ten daha basit bir şey değildir. Linc'in tarihine inmeye çalışılırsa, modern öncesi dönemde Hristiyan inancına göre Hz.İsa'nın çarmıha gerilmesine kadar gidilebilir. Modern öncesi dönemde linc, dinlerle ilişkili bir şekilde kendini göstermiştir.

Linc kavramı, Amerikan tarihi referans alınarak başlatılır. Amerikan tarihi, linc tarihidir. Amerikan tarihine bakıldığında "linc" tanımına uyan ilk olayların "ırk ve ırkçılık düşüncesi" etrafında şekillendiği söylenebilir. Irkçılık en büyük zararını zencilere, özellikle zenci kölelere vermiştir. John Hawkins adında bir İngiliz'in sahip olduğu ilk köle gemisi. 1562'de Amerika sularına girmiştir.¹ Alâeddin Şenel'e göre zenci köleliği, 1863'te, artık zencilerin de insan, üstelik öteki insanlara eşit değerde insan oldukları düşünölmeye başlandığı için kaldırılmamıştır. Şenel'e göre böyle bir nedenle kaldırılmadığını, köleliğin kaldırılması yolunda, siyasal düzeyde verilen savaşı yürüten Lincoln'un, 1858 tarihinde yazdığı bir mektubundaki şu satırlardan biliyoruz: "Beyazlarla zenciler arasında fizik farkların, toplumsal, siyasal eşitlik içinde birlikte yaşamalarına olanak vermeyeceğine inanıyorum." Gerçekten, köleliğin kaldırılmasının asıl nedeni, sanayileşen Kuzey'in "özgür emek" gereksinimiydi.²

¹ Alâeddin Şenel, *Irk ve Irkçılık Düşüncesi*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1984, 115-120.

² Şenel,a.g.e., 115-120.

Linç ve ırkçılıktan söz edince şüphesiz ki bu iki vahşi olgunun bütünleştiği ve sistematik bir hal aldığı Ku Klux Klan örgütünden bahsetmek gerekir. 1865 yılında kurulan siyahi karşıtı Ku Klux Klan örgütü Amerikan İç Savaşı sonrasında siyahilerin kazanmaya başladığı haklara, özgürlüklere ve siyah - beyaz eşitliğine karşı çıkmıştır. Örgütün asıl amacı, saf beyaz ırktan olmayan insanları yok ederek Amerikan halkını “istenmeyen” ırklardan temizlemektir. Amaçlarına ulaşmak için şiddet ve teröre başvurmuşlardır. Örgüt iki defa dağılmasına rağmen 1950 ve 1960’larda tekrar canlanmıştır. Günümüzde bazı bölgelerde sadece yerel bazda propaganda yapmaktadır.³ Örgütün tarihi, linç ve cinayetlerle doludur. Özellikle 1921 yılında yaşanan Tulsa Ayaklanması sonucunda 20 beyaz ve 300’den fazla siyahın hayatını kaybettiği kayıtlara geçmiştir.⁴

Alâeddin Şenel’e göre lincin kitlesel bir eylem olmasının yanı sıra linci besleyen noktaları gözden kaçırmamak gerekir. Şenel bu konuyu Amerikan tarihi üzerinden şöyle ifade eder: *“Linç kitlelerin önyargılarının ve kitle psikolojisinin ürünüdür, kabul; ama bu önyargıların beslenmesinde, Georgia federe devletinden Tom Watson adında bir düşünürün, zencinin erdemsiz olduğunu, şeref, gerçek, minnet ve ilke gibi kavranılan kavrayacak yetenekte olmadığını, Güney’in onu arada sırada linç edip kırbaçlamasının, kokusuyla ve rengiyle kadiri mutlak’a (tanrıya) saygısızlık etmeye kalkmasını önlemek için gerekli olduğunu; linç yasasının, halkın içindeki adalet duygusunun daha ölmediğini gösteren bir belirti olduğunu ileri süren görüşlerinin hiç payı yok mu?”*⁵ Linç, düşüncelerden değil, duygular ve önyargılardan beslenir. Linci meydana getiren şey, bu insancıl değerlerden uzak, basit, yalın duygulardır.

Lincin ortaya çıkışını Amerikan tarihinde aradıktan sonra şüphesiz ki gelişimi için Avrupa tarihine bakmak gerekecektir. Burada göze ilk çarpan ve bahsedilmesi gereken mesele 19.yüzyıl Fransasında meydana gelen *“Dreyfus Olayı”* ya bir diğer adıyla *“Dreyfus Davası”*dır. Dreyfus davası, masum bir Fransız topçu subayının yargılanmasının adaletin siyasete kurban edildiği ve medyanın aracılığıyla karşılık bulmasıdır. Bu Fransız topçu subayı, Alsace’deki Mulhouse’de 1859’da dünyaya gelen, Yahudi bir anne-babanın çocuğu olan Alfred Dreyfus 1894’te Fransız ordusunun genelkurmayında subaydı. 1888 yılında Fransa’nın Almanya’yla taptığı savaştan dolayı, büyük kayıplar veren ve içten içe çalkantılar yaşayan Fransa, yaşadıkları bu başarısızlığın nedeni olarak gösterilecek bir günah keçisi aramaktaydı. Tam da bu dönemde Fransız gizli servisine Alman Ataşesi olan Paris’in çöp kon-

³ Oxford Dictionary of English 2e, 2003, Oxford University Press, Ku Klux Klan maddesi

⁴ Ku Klux Klan’ın 10 Vahşeti” son güncelleme 30 Aralık, 2016. <http://www.politikakulvari.com/haber/gizemli-olaylar/ku-klux-klanin-10-vahseti/19005.html>

⁵ Şenel, *a.g.e.*, 119.

teynirlerinde bulunan el yazılı mektubun Yahudi asılı Alfred Dreyfus'un el yazısına benzemesinden dolayı Alfred Dreyfus'u, Alman Askeri Ataşesi VonSchwartzkoppen'e bazı gizli askeri belgeleri gönderdiği gerekçesiyle vatana ihanet etmekle suçlanmasına yol açtı ve hakkında kanıtların yetersiz olmasına karşın dava açıldı. "*La Libre Parole*" (Özgür Söz) adlı ırkçı gazete, Dreyfus'un "suçlu" olduğunu kışkırtıcı ve anti-semitist duyguları körükleyici bir şekilde ilan etti. 1894 yılının Aralık ayında "Paris Birinci Savaş Konseyi" adındaki askeri mahkeme, Dreyfus'u yargılamaya başladı. Suçlama için ortada tek bir delil bile bir delil bile yoktu, sadece suçlama için ileri sürülen uydurma bir delil vardı. Bu da Alman Askeri Ataşesi'nin çöp sepetinde bulunan ve Dreyfus'un el yazısına benzeyen bir yazıyla kaleme alındığı ileri sürülen belgeydi. Bu belgenin kendisine ait olmadığını söyleyen Dreyfus'a kimse inanmamıştı. Kapalı kapılar ardında yapılan hızlı bir yargılama sonunda, toplumda yükselen Yahudi düşmanlığın yardımıyla Dreyfus vatana ihanet suçundan dolayı müebbet hapis cezası ile yargılanmak üzere şeytan adasına gönderilmiştir.

Dreyfus davasını sahiplenen *Émile Zola* bu davayı yazdığı romanlarda ve yapıtlarda ele almıştır. *Émile Zola*'nın, 1894 yılında yayımlamaya başladığı üçlü roman dizisi *Lourdes*, Roma ve Paris'te ise hem dinci hem de ırkçı bağnazlığı ele alır. Mayıs 1896'da dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Le Figaro'ya yazdığı bir makalede de ırkçılıktan duyduğu dehşeti anlatır; "bu 'canavarlığın' ülkeyi yüzlerce yıl geriye, dinsel baskılar dönemine götüreceği"ni yazar. Dava sırasında ünlü romancı *Émile Zola*'nın "*İtham ediyorum*"⁶ başlığı ile yaptığı savunma sonucu, Fransa kamuoyunda büyük tepki meydana gelmiş; halk, sokaklarda yer yer gösterilerde bulunmuştur. Fransa'daki bu "halk galeyanı" ve Zola'nın savunması, diğer bazı ülkelerde de zaman zaman etkili olmuştur.⁷ Dreyfus affedilip itibarı iade edilse de onu suçlayanlar ve suçlamayanların kavgası devam etmiştir. Fransız ordusu bütün kıta Avrupa'sı ordularına kendi Dreyfus düşmanlığını da yaymıştır.⁸

Lincin ülkemizde tarihine bakıldığında ise belki de akla ilk gelen olaylardan biri 1955 yılında yaşanan 6-7 Eylül Olayları'dır. Kıbrıs'ta Türklere yapılan baskılar sonucu gerginleşen ortamda Atatürk'ün Selanik'teki evinin bombalandığı haberi 6 Eylül 1955 günü saat 13.00 ajansında devlet radyosunda yayınlanmıştır. Daha sonra bu haber İstanbul Ekspres Gazetesi'nin iki ayrı

⁶ Orjinali: J'Accuse. 13 Ocak 1898 tarihli açık mektup.

⁷ Faruk Erdoğan, "Döneminde Tozlu Kalan Dava Dreyfus Olayı", *Hukuk Gündemi Dergisi* 2(2015):82-86.

⁸ İlber Ortaylı, "Dreyfus Olayı", *Milliyet*, 12 Ocak 2014, son güncelleme 24 Mayıs 2018, <http://www.milliyet.com.tr/dreyfus-olayi/ilber-ortayli/pazar/yazardetay/12.01.2014/1820648/default.htm>.

baskısı ile İstanbul genelinde hızlıca yayılmıştır. *Kıbrıs Türktür Cemiyeti*'nin önyak olması ve diğer gençlik örgütleri, meslek kuruluşları, DP teşkilatı, bazı resmi ve gayriresmî makamların telkin ve teşvikiyle yerel kalabalıklar ve şehre dışarıdan getirilmiş olan kitlelerce 6 Eylül akşamı Cumhuriyet tarihinde görülmemiş bir yağma ve yıkım eylemi gerçekleştirilmiştir. 7 Eylül sabahına kadar süren saldırılarda aralarında kilise ve havraların da bulunduğu 5.000'den fazla taşınmaz tahrip edilmiş ve milyonlarca dolarlık mal sokaklara saçılıp, yağmalanmıştır.⁹

Bazı hukuk antropologları lincin ilkel toplumlarda kontrol mekanizması olarak kullanıldığını söyler.¹⁰ Lincin hedefi: "Suçlu veya kendine göre suç olan davranışta bulunmuş birisi veya birileri". Linç bir cezalandırma eylemidir. Linççilerin, "suçlunun" tespitini ve cezalandırılmasını bizzat ellerine aldıkları, hukuku devre dışı bıraktıkları bir cezalandırma türü.¹¹ Linç olaylarına kanunun hakim olmadığı, fertlerin cezayı kendilerinin vermeye kalktıkları toplumlarda daha çok rastlanır. Linç eylemi, ona kalkışanları, ona kapılanları güruha dönüştürür. Türk Dil Kurumu güruhu şöyle tanımlıyor: Değersiz, aşağı görülen, küçümsenen topluluk, derinti, sürü. Batı dillerindeki karşılığı Mob veya Horde. Mob'un Latince kökü: *mōbile vulgus*. Temel vasfı güvenilmezlik, döneklık olan aşağı halk, yaban ahali, demek. Linci yapan grup olduğu kadar, güruhu yaratan da linçtir. İnsan topluluklarının grup yanı, beşerin grup çehresi, en yalın haliyle linçte zuhur eder. Grup, formunu linçte bulur.¹²

Güruhlaşmadan Lince Giden Yol

Linç deneyimi, girişim ve ajitasyon aşamasından itibaren, kitleyi, kalabalık içindeki insanları grup haline getirir. Güruhlaşmanın meyli, lincidir.¹³ Linç, insandaki heyecana dayanan, duyguların harekete geçmesi neticesinde meydana gelen bir hadisedir. Halbuki cezalandırmada, adaletin temin edilmesi esastır. Kendisine veya yakınlarına karşı suç işleyenleri cezalandırmada, kişinin tarafsız davranması mümkün değildir. Bu sebeple suçluların cezalandırılması, tarafsız mercilere bırakılmıştır. Bu da, çeşitli devirlerde değişik kişi ve kuruluşlar tarafından yürütülmüştür. Bugün hukuka bağlı top-

⁹ Yahya Koçoğlu, *Azınlık Gençleri Anlatıyor*, Metis Yayınları, İstanbul, 2001, 25-31

¹⁰ Zeynep Yılmaz, "Hukuki Açıdan Toplumsal Şiddet Olarak Türkiye'de Linç", *İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, (2012), 6.

¹¹ Tanıl Bora, *Türkiye'nin Linç Rejimi*, Birikim Yayınları, İstanbul, 2016, 7-8

¹² Tanıl Bora, "Güruh", *Birikim Dergisi*, son güncelleme 24 Mayıs 2018, <http://www.birikimdergisi.com/haftalik/7484/guruh#.WwcoKUifPIV>

¹³ Bora, *Türkiye'nin Linç Rejimi*, 11

lumlarda suçlunun cezalandırılması ve cezanın infazı, bağımsız mahkemeler tarafından yerine getirilmektedir. Linç tehdidinin bir siyaset yöntemi olarak kullanılması, politikanın, devlet olma durumunun, toplum olma vasfının inkârı ve tahribatı olarak önümüze çıkar. Bir cezalandırma eylemi olarak linç, hukuksuzluğun başlıca temsilcisidir.¹⁴ Birey olarak değersizleşmiş, kimlik-sizleşmiş, standartlaştırıcı ve kuşatıcı toplumsal kültürün etkisiyle kişilikleri silikleşmiş insanların varlığı bir linç sürecinin ortaya çıkması ve gelişmesi için en elverişli zemini oluşturur. Bilinçaltında yatan kişilik travmaları, otoriter toplumsal ve siyasal kültürün dar düşünce kalıpları içinde sıkıştırılmış ve bastırılmış benlik, anonim ve kolektif bir sorumsuzluk atmosferinde bir zavallıyı bir canavara dönüştüren mekanizmanın temel dinamiklerini içinde barındırır.¹⁵

Linç olayı, yalnızca kişilerin veya canlıların hayatlarının sona erdirilmesiyle sonuçlanan fiziki saldırı ve şiddet eylemleriyle sınırlı değildir. İnsanların temel haklarının, düşünce ve inanç özgürlüklerinden doğan tercih ve tutumlarının toplumsal baskılarla, totaliter ve baskıcı yöntemlerle ve belirli siyasal ideolojilerle ilişkilendirilerek ötekileştirilmesine ve yok edilmesine yönelik yasak ve kısıtlamalar da lincin başka şekilleri olarak görülmeli ve değerlendirilmelidir. İnsanın ister fiziki varlığının, ister temel hak ve özgürlüklerinden doğan düşünce ve eylemlerinin sona erdirilmesi olsun, her türlü linç olayında ve buna bağlı olarak gelişen süreçlerde; önyargı ve bağnazlıktan doğan ötekileştirme, nefret besleme, kendi varlığı için bir tehdit sayma, düşman ilan etme, suçlama, saldırı, yargısız infaza tabi tutma ve nihayet yok etme unsur ve aşamaları birbirini takip eder. Sırf taşıdıkları düşüncelerin toplumun peşin önyargı ve kabullerine ve otoriter ideolojinin resmi görüşlerine uymadığı için insanların yakın tarih boyunca toplum önünde suçlu ilan edilerek itibarsızlaştırılmaları ve yargılamaya uğramaları, etnik ve mezhebi aidiyetleri nedeniyle ötekileştirilmeleri, dini inanç ve görüşlerini yaşama imkânlarının kısıtlanması, kıyafetleri nedeniyle eğitim ve çalışma haklarından mahrum bırakılmaları bunun örnekleridir.¹⁶

Linç ve linç kültürü her alana olduğu gibi elbette edebiyat alanına da etki etmiştir. Bu konuda Tanıl Bora ve Levent Canteke'in derlediği linç öykülerinden oluşan "*Linç Öyküleri*"¹⁷ isimli eser dikkat çekicidir. Pek çok önemli yaza-

¹⁴ Yılmaz, a.g.m., 2-3

¹⁵ Ulvi Saran, "*Bir Linç Olayı ve Toplumun Ruh Sağlığı*", Aljazeera Türk, son güncelleme 24 Mayıs 2018, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/bir-linc-olayi-ve-toplumun-ruh-sagligi>

¹⁶ Saran, a.g.m.

¹⁷ Tanıl Bora ve Levent Canteke (derleyenler), *Linç Öyküleri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016.

rın yazdığı öykülerden oluşan eserde yer alan öykülere bakıldığında hepsinin ortak özelliği linççilerin anlık öfkeleriyle bir araya gelip genellikle de yanlış anlamalar sonucu bu eyleme girişmeleridir. Kitabın “Sunuş” kısmında Bora ve Cantek’in belirttiği gibi “*Toplumlar, habisleştiklerini, haksız yere cana kıydıklarını kolay unuturlar.*”

Lince varan saldırılar bazen planlı bazense plansız ve anlık gelişmekte, linç bazen bir intikam aracı olarak bazense bir öfke patlaması olarak kendisini göstermektedir. Lincin sorunların çözümüne yönelik hiçbir sonuç doğurmaması aksine her iki tarafta da (linci uygulayan ve lince maruz kalan) çoğu kez kolay silinmeyen fiziksel ve ruhsal derin izler bırakması gibi özellikleri, linci uygulayanların ve lince maruz kalanların içerisine düştükleri ruh hali ve lincin psikolojik ve sosyolojik boyutu edebi eserlerin içerisinde kendisine yer bulmaktadır. Edebiyatın malzemesini hayatın kendisinden aldığı düşünüldüğünde yazarların linci algılayış ve işleyişlerinin bu konuyu anlamak için hayli önemli olduğu söylemek doğru olacaktır.

Lincin En Uzak ve En Yakın Hali: Sosyal Medya

Dünya tarihinde neredeyse her kavram, zamana ve mekana paralel olarak türlü değişimlere uğramıştır. Bu anlamda değişime uğrayan her kavram gibi linç de kavramın ortaya çıktığı günden bugüne tarih boyunca şartların farklılaşması ile şekil değiştirmiş, başkalaşmıştır. Ortaya çıktığı iddia edilen Amerikan İç Savaşı’ndan bu güne kavram, özü itibarıyla aynı kalsa da, biçim açısından etrafımızdaki her şey ve hepimiz gibi, değişen dünyaya uyum sağlamıştır. Bu değişen dünyada iletişim türleri de değişimden nasibini almıştır. Günümüzde küreselleşmeye ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak, yeni iletişim türleri ortaya çıkmış, bu iletişim türleri eski dünyanın mesafe duvarlarını ortadan kaldırmıştır. Dünyanın bir ucunda yaşayan herhangi bir gelişmeye, arada üçüncü şahıslar olmadan anında fikir bildirme imkanı, tüm çıplaklığıyla bireyin eline geçmiştir. Bu neredeyse sınırsız özgürlük, elbette bir çok faydayı ve olumlu gelişmeyi beraberinde getirir de; endişe verici, karanlık bir tarafı da ihtiva eder.

Yeni iletişim türleri “*yeni medya*” olarak adlandırılmaktadır. Yeni medya kavramı 1970’lerde, bilgi ve iletişim tabanlı araştırmalarda, sosyal, psikolojik, ekonomik, politik ve kültürel çalışmalar yapan araştırmacılar tarafından ortaya atılmış bir kavramdır. Ancak 70’lerde değinilen anlam, 90’larda müthiş bir ivme kazanan bilgisayar ve internet teknolojisi ile birlikte genişlemiş ve farklı boyutlara ulaşmıştır.¹⁸ Bahsedilen yeni iletişim türlerinden en çarpıcı

¹⁸ Necmi Emel Dillmen, “Yeni Medya Kavramı Çerçevesinde İnternet Günlükleri-Bloglar ve Gazeteciliğe Yansımaları”, *Marmara İletişim Dergisi* 12 (2014): 3.

olan ve yazımızın konusunu oluşturan tür ise, şüphesiz *sosyal medyadır*. Sosyal medya, kullanıcıların internette aradığı ve kullandığı içeriği yine kendilerinin ürettiği bir platformdur. İnteraktif iletişim aracı ve bilgi kaynağı olarak çevrimiçi iletişime dayalıdır.

Geçmişine inerek ilk sosyal ağ örneği, Ward Christensen ve Randy Suess isimli iki gencin 1978 yılında oluşturdukları *BBS* isimli yazılımdır.¹⁹ Bu yazılımla ilk adımı atılan bu yenilik, sürekli geliştirilerek ve yaygınlaşarak ilerlemiş ve toplumlar ve bireyler üzerinde etkisini gün geçtikçe arttırmıştır. Günümüzün sanal ortam kullanıcıları tarafından bir alışkanlık haline gelen sosyal medya kullanımı, her kültürden ve her kesimden geniş kitlelerin, sosyal taleplerine yanıt verirken; aynı zamanda bu ortamı eleştirenlerin odak noktasında bulunmaktadır.

Yeni iletişim türlerinin gelişmesi, her kesimden bilgi iletişim teknolojilerine olan ilginin artması, sosyal medyanın gücünü arttırmakta, sosyalleşme kavramına da yeni bir boyut kazandırmaktadır. Sosyal medya, sürekli güncellenebilmesi, çoklu kullanıma açık olması, sanal paylaşım olanağı tanıması vb. açılardan en ideal mecralardan biri olarak kendini göstermektedir. İnsanlar sosyal medyada günlük düşüncelerini yazmakta, bu düşünceler üzerine tartışabilmekte ve yeni fikirler ortaya koyabilmektedir. Ayrıca kişisel bilgilerinin yanında çeşitli fotoğraflar, videolar, paylaşabilmekte, iş arayabilmekte ve hatta bulabilmekte ayrıca sıkılmadan gerçek dünyayı sanal ortamda yaşayabilmektedirler. Bu durum gün geçtikçe tüm dikkatlerin bu alana yönelmesine sebep olmakta ve yenilenen sanal dünyaya yeni bir kavramsal çerçeve çizmektedir.²⁰

Genelde yeni iletişim türlerinin, özelde ise sosyal medyanın gelişimi, insan hayatının oldukça önemli bir bölümünü kaplar hale gelmiştir. Bir kendini ifade etme ve iletişim aracı olarak sosyal medya, anıları ve olaylara dair fikirleri yansıtmada birincil araç haline gelmiştir. Kişiler bu araç ile kendilerine dair neredeyse her ayrıntıyı paylaşabilmektedir, ve işin diğer ucunda da diğerleri bu paylaşılanlara rahatça ulaşabilmektedir. İşte bu, yeni dünyanın yeni iletişim türü tarafından, eski dünyanın somut sınırlarını soyutlaştırması, ortadan kaldırılmasıdır. İnsanlar dünyanın herhangi bir yanında yaşanan herhangi bir gelişmeye, gazeteye veya televizyona karşı değil, birebir olayın muhataplarına ve herkesin görebileceği şekilde tepki verebilmektedir. İşte bu şekilde sosyal medya, üçüncü şahısların veya bir aygıtın aracılığıyla, kilometre veya sosyal mesafeleri ortadan kaldırmaktadır. Bu durum, elbette hal-

¹⁹ Ümit Sanlav, *Sosyal Medya Savaşları*, Hayat Yayıncılık, İstanbul, 2014, 19-21.

²⁰ Z. Beril Akıncı Vural ve Mikail Bat, "Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma." *Journal of Yasar University* 5.20 (2010), 3349.

kın ani tepkisini net bir biçimde gözler önüne sermesi bakımından oldukça faydalıdır. Fakat insanın dahil olduğu her şeyde olduğu gibi sosyal medya da, amacı dışı ve kötüye kullanımlardan nasibini almıştır.

“Kişiler arası mesafe duvarlarının ortadan kalkması” başta kulağa neredeyse mucizevi gelmektedir. Sosyal medya sayesinde dünyanın öbür ucundaki bir kişi, birkaç saniye uzağımızda olabilir, gündelik hayatımızda belki de hiç karşılaşma olanağı bulunmadığımız bir kişiye aracısız olarak direkt ulaşabiliriz. Bu durumun etkileri, kişilerarası ilişkilerde kurulmuş ve sürdürülmüş bir çok kaideyi yıkmıştır. Şöyle düşünelim; bu yeni iletişim türleriyle hiç tanışmadığımız dünyada, örneğin yoldan geçen birinin üzerindeki kıyafete, veya bildirdiği bir fikre, veya fiziksel özelliklerine o kişinin direkt olarak muhatap olacağı bir şekilde yorum yapabilir miydik, veya yapar mıydık? İşte bu yorum yapabilme imkanının, bu derece kolay ve hızlı bir hale gelmesi, bu açıdan bakınca sosyal bağlara vurulmuş bir tekme gibi görünmektedir. Öğrenilmiş bazı sosyal mesafeler vardır, bu mesafeleri kişiler ile olan kişisel bağlarımızla düzenleriz ve bağlarımızın zayıf olduğu veya olmadığı kişilerin koruduğumuz bu mesafeyi aşmalarından rahatsızlık duyarız. Bu, evrensel bir kişilik isteği ve hakkıdır. Sosyal medya işte bu hakların özgürce çiğnenebilmesine imkan veren bir platform haline gelmiştir.

Gündelik hayatta aşılması hoş karşılanmayan sosyal mesafelerin yok olduğu, özel hayat kavramının neredeyse tamamen ortadan kalktığı bir platform. Kişilere, hiç bilmedikleri olaylar ve hiç tanımadıkları insanlar hakkında dilediklerince yorum yapabilme şansı sunan sosyal medya, bu durumun korunç yanlarıyla da olayların muhataplarını karşı karşıya bırakmaktadır. Son zamanlarda sosyal medya üzerinden yaşanan olaylara dair açılan davalar, müthiş bir ivme kazanmıştır. İşte böylece, Amerikan tarihi içerisinde ortaya çıktığı kabul edilen ve taş veya sopayla birisine saldırma olarak tanımlanan linç, sosyal medya ile yeniden tanımlanır hale gelmiştir. Halkın birilerini meydan dayacağına tutmasından çok daha kolay bir şekilde ortaya çıkabilen, fakat kişilerde yarattığı en azından ruhsal hasar aynı derecede olan bir eylemdir sosyal medyada linç. Sosyal medya, kendi terimlerini, kendi alışkanlıklarını, kendi mesleklerini oluşturduğu gibi, kendi linç kültürünü de oluşturmuştur. Birilerini sosyal medya üzerinden linç etme eylemi, geleneksel olarak bilinen linçte olduğu gibi aniden gelişir ve hukuksuz bir cezalandırma yöntemidir. Sosyal medya ile birilerinin kahraman ilan edilip birilerinin linç edilmesi oldukça kolay bir hale gelmiştir. Bir savunma ve ifade mekanizması haline gelen sosyal medya lincinin fiziksel lince dönüşmesi de olası bir hale gelmiştir.

Kişiler, şirketler, markalar, siyasiler sosyal medya üzerinden lince maruz bırakılmaktadır. Kişilere özgürleşme, ifade ve iletişim alanı sunan, kendilerine pozitif bir itibar yaratmalarına imkan tanıyan, iş arayıp bulmalarını sağla-

yan sosyal medya, yarattığı bu alanları ve imkanları yine kendi içinde ve kendi olanaklarıyla yok etme gücüne de sahiptir. Yani tam tersinden düşünersek sosyal medya, birilerine özgürlük verirken birilerinin kişisel özgürlüklerinin elinden alınmasına, birilerine ifade ve iletişim alanı sunarken birilerinin kendilerini ifade etme ve iletişim kurma haklarının sınırlandırılmasına, birilerinin pozitif itibar yaratmalarını kolaylaştırırken birilerinin itibarlarını çok kısa bir sürede tamir edilemeyecek şekilde yıkmaya, birilerine iş olanağı sağlarken birilerinin işlerinin elinden alınmasına yol açmaktadır. “*Dijital linç*” veya “*siber zorbalık*” olarak nitelenen bu durum, sayısız insanın itibarına, mesleki yaşantısına ve psikolojisine zarar vermektedir. Sosyal medyada lincin bu derece artmasındaki etkenler araştırılırsa, mecranın kendisinin getirdiği teknik koşullarla beraber, birtakım hukuki eksikliklerin ve açıkların olması da nefret söylemini ve dijital linci kolaylaştıran etkenlerin başında gelmektedir. Sosyal medya, bahsedildiği gibi kişilere olağanüstü bir kolay ulaşım imkanı tanımaktadır. Bu imkan kötüye kullanıldığında, insanların normal şartlar altında ulaşmalarının mümkün olmadıkları kişilere, içlerindeki öfke ve nefreti sunmalarının önündeki –olması gereken- engelleri yıkıcı bir etki göstermektedir.

Sosyal medyanın ihtiva ettiği unsurlardan biri olan *anonimlik ve kimliksizleştirme* de, hem kişilerin empati duygusunu yok ederek karşılarındakinin de bir insan olduğunu unutmalarına, hem de kendi kimliklerinden sıyrıldıkları anonim bir kimlikle başkalarına saldırmakta bir beis görmemelerine yol açmaktadır. Sosyal medya lincine katılanların bu eylemi gerçekleştirmelerinin altında tüm bu şartlardan bağımsız birçok bireysel sebep ve psikolojik durumun yattığını göz ardı etmemekle birlikte, platformun etkisi de göz ardı edilemeyecek bir düzeydedir. Bu saldırılara oyuncular, şarkıcılar gibi ünlü isimler kadar siyasetçiler de ve sıradan halk da maruz kalabilmektedir. Kişide yarattığı bir çok travmatik unsur ve toplum etiğinde yarattığı tahribatlarla sosyal medyada linç kültürü, üzerine eğilinmesi gereken önemli bir unsur haline gelmiştir.

Güncel Bir Örnek ve Sonuç:

Sosyal medyada linç vakalarının en dikkat çeken örneklerinden biri de *ekşisözlük*²¹ platformu üzerinden geçtiğimiz günlerde gerçekleşmiştir. “18 Aralık 2016 s....m...3 rezaleti” başlığı altında ortaya çıkan olayda, sosyal medya hesabı üzerinden firmalarla işbirliği yaparak Psikolog kimliğiyle ürün tanıtımları yapan, ücretli danışmanlık hizmeti sunan Ç.S’nin Psikoloji bölümü okumadığı ortaya çıkmıştır. Bir instagram hesabı tarafından, Ç.S’nin mezun

²¹ <https://eksisozluk.com>

olduğu okulun öğrenci işleri ile iletişime geçilmiş ve kişinin Sosyoloji mezunu olduğu öğrenilmiş, sahte diploma ile Psikologluk yaptığı kanıtlanmıştır. Kısa süre içerisinde çeşitli sosyal medya hesapları aracılığıyla büyük bir kamuoyu gücü toplanmış, söz konusu olay gazetelere ve haber kanallarına taşınmıştır. Ç.S sosyal medya üzerinden oldukça kalabalık bir kitlenin lincine uğramış, çalışmakta olduğu firmalar boykot edilerek iş anlaşmaları fesh edilmiş, çeşitli dernekler tarafından şahsa davalar açılmıştır. Bu olay, günümüz sosyal medyasında lincin sanal bir etkiden öte, oldukça güçlü ve büyük sonuçlar doğurabileceğini, insanların devlet ve hukuk gücü aracılığıyla bekledikleri sonuçları alamadıkları durumlarda kendi adaletlerini ve cezalandırma yöntemlerini kendilerinin gerçekleştirdiğini ve günümüzde bunun en önemli araçlarından birinin de sosyal medya olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu çığ gibi büyüyen yeni saldırı türünün önüne geçilmemesi durumunda, yüzyıllardır tüm insanlığın birlikte yarattığı sosyal ilişki ağları, toplumsal bağlar, kişisel alanlar zarar görmekte, bu da birey ve toplum açısından birçok olumsuz sonuca gebe olmaktadır. Kişilerarası ilişkilerde güvensizlik hissi, empati duygusunun kaybedilmesi, bir çatışma mekanizması yaratarak toplum huzurunu bozması bunlardan birkaçıdır. Linç artık sokakta vuku bulan ani bir şiddet eylemi olmaktan çıkıp; elimizdeki telefonlar kadar yakınıma gelmiştir. Bir “meydan dayağı”na kıyasla fiziksel mesafe anlamında çok uzak, ama uzaktakinin en mahrem alana girebileceği kadar yakın. Yapılması gereken, tarihsel gelişim çizgisi içerisinde en yeni haliyle karşı karşıya olduğumuz bu olgunun -sosyal medyada linç- arkasındaki altyapı ve motivasyonu tespit ederek yarattığı tahribatı nasıl en aza indirgeyebileceğimiz üzerine çalışmak olmalıdır. Çünkü durum göstermektedir ki, yıllar önce Andy Warhol tarafından sarf edilen şu meşhur söz: “Bir gün herkes on beş dakikalığına ünlü olacaktır.” günümüzde şu hale evrilmiştir: Bir gün herkes onbeş dakikalığına linçe uğrayacaktır.

Kaynakça

- Bora, Tanıl. *Türkiye'nin Linç Rejimi*, İstanbul:İletişim Yayınları, 2014.
- Bora, Tanıl ve Levent Cantek (derleyenler). *Linç Öyküleri*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.
- Bora, Tanıl. “Güruh”. Birikim Dergisi, son güncelleme 24 Mayıs 2018, <http://www.birikimdergisi.com/haftalik/7484/guruh#.WwcoKUifPIV>
- Dilmen, Necmi Emel. “Yeni Medya Kavramı Çerçevesinde İnternet Günlükleri-Bloglar ve Gazeteciliğe Yansımaları.” *Marmara İletişim Dergisi*, 2007: 114.
- Erdoğan, Faruk. “Döneminde Tozlu Kalan Dava Dreyfus Olayı”, *Hukuk Gündemi Dergisi II* (2015) 82-85.
- Koçoğlu, Yahya. *Azınlık Gençleri Anlatıyor*, İstanbul: Metis Yayınları, 2001.

İLETİŞİM, YENİ MEDYA VE SOSYOLOJİ

- Ortaylı, İlber. “*Dreyfus Olayı*”. Milliyet, 12 Ocak 2014, son güncelleme 24 Mayıs 2018. <http://www.milliyet.com.tr/dreyfus-olayi/ilber-ortayli/pazar/yazardetay/12.01.2014/1820648/default.htm>
- Sanlav, Ümit. *Sosyal Medya Savaşları*, İstanbul: Hayat Yayıncılık, 2014.
- Saran, Ulvi. “Bir Linç Olayı ve Toplumun Ruh Sağlığı”. Aljazeera Türk, son güncelleme 24 Mayıs 2018. <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/bir-linc-olayi-ve-toplunun-ruh-sagligi>
- Şenel, Alâeddin. *İrk ve İrkçilik Düşüncesi*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1984.
- Vural, Z.Beril Akıncı ve Mikail Bat. “Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya: Ege Üniversitesi İletişim.” *Journal of Yasar University* 20/V (2010): 3348-3382.
- Yılmaz, Zeynep. “Hukuki Açıdan Toplumsal Şiddet Olarak Türkiye’de Linç”, 2012.

İnternet Kaynakları

- <http://www.aljazeera.com.tr>
- <http://www.ankarabaros.org.tr>
- <http://www.birikimdergisi.com>
- <https://eksisozluk.com>
- <http://www.milliyet.com.tr>
- www.insanokur.org
- <http://www.personal.utulsa.edu>
- <http://www.politikakulvari.com>
- <http://www.tdk.gov.tr>
- <https://wikipedia.org>